

EMLÉKEZZÜNK SZÉCHENYIRŐL

I.

1941. szeptember 21-én — tehát az évforduló napján, mely a sors különös kedvezése folytán vasárnapra esik — fogja ünnepelni az egész magyar nemzet a Legnagyobb Magyar születésének 150. évfordulóját. Kívánatos lenne, hogy minden egyes magyar falu emlékező ünnepséget tartson ezen a napon. A helyi népművelési gondnokok munkájának megkönnyítésére szolgáljon itt példaképpen egy falusi Széchenyi-emlékünnepelely tervezete. Az ünnepelelyre természetesen a helyi szokásoknak megfelelően előre fel kell hívni a falu figyelmét. Az egyes beszédek között énekkari lehetőségek szerint énekszámok legyenek.

Megnyitó beszéd.

Kedves Hallgatóim!

Nemzeti értékeink, nagyjaink emlékező megünneplése mindenkor fontos feladat volt, mert hiszen ez ad biztos alapot önértetünknek, faji büszkeségünknek s ez mutat reményt, mint világító fáklya, a jövő útjai felé. Sokszorosán fontos ez ma, amikor veszedelmes viharfelhők veszik körül hazánkat. Nemzeti multunk ismerete, nagyjaink példája, tanításaik megértése és megfogadása az az erőforrás, amelyből minden körülmények között bátran merithetünk.

Ma is azért gyűltünk itt össze, hogy történelmünk egyik legfényesebb alakját ünnepeleljük: Széchenyi Istvánt. Az ő születésének másfél százados évfordulójához érkezünk. Széchenyi volt az, akit mint a nemzet első munkását, Kossuth Lajos a legnagyobb magyarnak nevezett. Elevenítsük fel tehát mi is a Legnagyobb Magyar emlékezetét. Ünnepeleljük őt, de amint az a legnagyobb magyarhoz, a nemzet első munkásához legméltóbb, ne álljunk meg a pusztá ünneplésnél, vessük agyunkba és szívünkbe azt, amit itt hallani fogunk: a nagy férfi munkás tetteit és tanítását. Az ünnepelelyt megnyitom.

Széchenyi, az alkotó.

Kedves Gazdatársaim!

Nekem jutott az a kitüntető feladat, hogy a mai ünnepelely alkalmából Széchenyi Istvánról beszéljek, ismertessem munkás életét és alkotó tevékenységét.

Széchenyi István egész élete a munka volt, mely arra irányult, hogy nemzetét a fejlődés helyes útjára vezesse. 1791. szeptember 21-én, ma 150 éve született. Fialat korában úgy érezte, hogy a katonai pályán tehet leg többet hazája érdekében; alig 18 éves korában beállt tehát katonának. Az a néhány esztendő, amit a katonai pályán töltött, gyönyörű példáit mutatja a magyar hősiességnek. Amikor a franciák a nagy Napóleon vezetésével eljutottak hódító útjuk során egészen Győrig s ott bekerítették egy kis magyar csapatot, megszállva tartották a Duna mindkét partját, Széchenyi teljesen egyedül, csónakon keresztül tört soraikon és segítséget hozott baj-

társaiknak. Résztvett a lipcsei nagy csatában, amikor a szövetséges hadsereg először szállt szembe sikeresen Napóleon hadaival; lélekjelenléte, huszáros bátorsága valósággal eldöntötte a csata sorsát. Olaszországban pedig maroknyi huszárcsapatával szétszórta a húszszoros ellenséges túlerőt.

Katonáskodása alatt megismert sok külföldi országot, megfigyelte az ottani állapotokat és szomorúan vette észre, mennyire el van maradva nemzete a nyugati népekhez képest. A kereszténység és a nyugati kultúra védelmében törökök, tatárok ellen évszázados harcokat folytató magyar nemzet a kimerültség halálos álmába merült, fejlődésében messze hátramaradt. Az áldott termőföld parlagon hevert, közlekedni nem lehetett, járhatatlan utak hálózta be az országot, vadvizek, áradások pusztították a termékeny vidéket, még a magyar nyelv is szinte pusztulófélben volt, legfeljebb a köznemesség egyrésze s a szegény jobbágyság használta. Széchenyi látta mindezt és ekkor határozta el, hogy életét hazájának szenteli. Munkáját egyszerre három ponton indította meg: a tudományos, a társadalmi és a gazdasági élet területén. 1825-ben megalakította a Magyar Tudományos Akadémiát, egyévi teljes jövedelmét felajánlotta erre a célra. A Nemzeti Kaszinó alapításával az volt a célja, hogy az emberek néha összetalálkozzanak, egészséges viták keretében megbeszéljék a legfontosabb kérdéseket és egyik tanuljon a másiktól. Három hatalmas könyvbe foglalta össze a tennivalókat. Hazánkat naggyá, gazdaggá akarta tenni. De nemcsak a toll, a betű fegyverével harcolt. Elgondolásait, célkitűzéseit ő maga meg is akarta valósítani. A lángeszű magyar mérnök Vásárhelyi Pál társaságában személyesen vezette a Duna szabályozásának munkálatait. Ezt tartotta legfontosabbnak, mert a Duna hajózhatóvá tétele után megindult a gőzhajóforgalom és így olcsóbb víziutakon lehetett eljuttatni egyik vidékről a másikra a termésköltséget. S ezzel megindult a kereskedelmi élet. Ugyanígy szabályozta a Tiszát, második főfolyónkat is, hajózhatóvá tette, okos védekezési módokkal csökkentette az árvízveszélyt. A kezdet után szakadatlan sorban következnek a nagy reformok: Széchenyi nagyságát éppen az igazolja, hogy ma alig van olyan fontosabb gazdasági, kulturális vagy társadalmi intézményünk, amelynek alapítása ne az ő nevéhez fűződnék. Felépíttette a Lánchidat, így lett Buda és Pest, az eddig két különálló város, Budapestté, az ország fővárosává. Megindította úthálózatunk kiépítését, megalapította az első magyar gazdasági egyesületet. Alig lehet felsorolni alkotásainak tömegét. Életének egyik legnagyobb sikere volt a jobbágyság felszabadítása. Széchenyi megalkotta a szabad és független magyar gazdatársadalmat, az egészséges életű magyar falut. Ismétlem, bármerre nézünk, mindenütt Széchenyi nevével, alkotásával, szellemével találkozunk.

Történelmi idők következtek, 1848-ban megalakult az első magyar felelős minisztérium, amelyben Széchenyi a közlekedésügyi tárcát vállalta. A szakadatlan munka s a magyar sors tragikuma megtörte a nagy ember lelkét, súlyos betegségét a döblingi szanatóriumban gyógyíttatta. Itt érte utol a halál, 1860. április 8-án, húsvét hajnalán. Holttestét Nagycenken helyezték örök nyugalomra, a családi sírboltban. A Legnagyobb Magyar meghalt, szelleme azonban örökké élni fog alkotásaiban s annak a magyar nemzetnek szívében, amelynek naggyá, boldoggá, gazdaggá tevése érdekében áldozta fel egész munkás életét.

Széchenyi a tanító.

Kedves Hallgatóim!

Annak a férfiúnak szellemi nagyságát, akinek emlékét ünnepeljük ma, megvilágította már társunk. Engedjék meg nekem, hogy most arról próbáljak néhány szót szólni, ami Széchenyi István szellemi öröksége: a Legnagyobb Magyar tanításairól.

Széchenyi István egész életében tevékenykedett, dolgozott a szebb jövő érdekében, de volt ideje arra is, hogy magasztos érzéseit, fenkölt gondolatait írásba foglalja, tanításait reánk hagyja. Ezek a tanítások mindenkinek szólnak, ezeket megismerni és követni mindnyájunk kötelessége.

Az első és legfontosabb teendő, amire a Legnagyobb Magyar figyelmeztet: a tanulás. Ha a nemzet jövője érdekében akarunk cselekedni, nem várhatunk segítséget sehonnan, az ahhoz szükséges erő bennünk, magunkban van. De hogyan fejlesszük ki ezt az erőt, hogyan válhatunk hazánk hasznára, hogyan gyakorolhatjuk a munkás hazaszeretet szép erényét?

A válasz egyszerű. Ha már az önismeret talán keserű, de gyógyító folyamatán keresztül estünk, ismerjük, tehát javítani tudjuk hibáinkat, megkezdődhetik a tanulás munkája. Képezzük, neveljük sajátmagunkat és engedjük, hogy azok, akik erre hivatottak, továbbképezzenek, vezessenek bennünket. A tudás hatalom és a nemzeteket egyedül a tudás teheti hatalmassá. Kibővült ismeretekkel, a tudás vértetével fölfegyverezve állhatunk ki azután a munka porondjára, s amikor a komoly, nehéz munka következik, végezzük azt becsülettel, öntudatosan, józanul. Ne álmodozunk, ne képzelődjünk, erőnk tudatában teljesítsük kötelességünket, úgy válhatunk csak szerves tagjaivá a nagy magyar munkaközösségnek. Érezzük át a felelősséget, mely vállainkra nehezedik: a magyar Jövendőért dolgozunk. Ne gondoljuk, hogy ebben a munkában társtalanok vagyunk. Fogjunk össze mindnyájan, aminek gyümölcset Széchenyi így juttatta kifejezésre: „Amely nehéz követ egy ember talán meg sem mozdíthat, sokan, ha azt jó helyen fogják, könnyen fölhajíthatják.“ Valóban fogjuk meg a munkát jó helyen és akkor biztos kézzel, biztos úton, biztos eredmény felé visszük a nemzeti munka terhét.

Széchenyi intő, tanító öröksége tehát az egyes emberek lelkéből indítja meg a közös munkát. Az önismeret és a tanulás kettős edzése vezet a felelősséggel végzett jó munkához, amelynek eredményét az egyesülés biztosítja.

Ez a tanítás nem volt elmélet nála. Egész élete tanításának helyességét, igazságát bizonyítja. Széchenyi maga is ezeknek az elveknek alapján rendezte be életét, amely az öntudatos munkának, a józanul tervező emberi gondolkodásnak és a társaikkal együtt dolgozó egyéneknek tökéletes összhangjában találta meg a helyes utat Magyarország felvirágoztatása felé.

Széchenyi tanítása sohasem volt időszerűbb, mint ma, amikor történelmi idöket élünk s egyedül rajtunk múlik, milyen lesz a jövőnk. „A múlt kiesett hatalmunkból — írta Széchenyi —, a jövőnknek urai vagyunk!“ Elöttünk nyitva az út és a két vezércsillag a Legnagyobb Magyar tanítása és munkás életének ragyogó példája. Ez a tanítás és ez a példa reánk, a magyar gazdátársadalomra is vonatkozik. A nemzeti munkából nekünk is fokozott mértékben ki kell vennünk a részünket. Most tehát, amikor felidézünk a Legnagyobb Magyar szellemét, tegyünk fogadalmat. Fo-

gadjuk meg, hogy minden rendelkezésünkre álló erővel és eszközzel, tiszta, becsületes magyar akarattal és öntudattal fogjuk követni oktató szavait és életének ragyogó példáját. Akkor mi is elmondhatjuk, amit a Legnagyobb Magyar mondott: Magyarország nem volt, hanem lesz.

Z á r ó s z ó.

Kedves Hallgatóim!

Azt hiszem, mindnyájunk közös érzése: gazdagabbak lettünk olyan lelki élményekkel, amelyek nem is fakadhattak máshonnan, mint Széchenyi István szelleméből.

Köszönetet mondok a falu vezetőségének, hogy munkájukkal elősegítették, megjelenésükkel megtisztelték ünnepségünket és köszönetet mondok Nektek is, kedves mindnyájatoknak, hogy figyelmesen meghallgattatok mindazt, ami itt elhangzott.

Úgy érzem, mindnyájunk nevében teszek itt fogadalmat, amikor megígérem, hogy a hallottakat és azok tanulságait lelkünkbe zárva, magunkkal visszük a hétköznapi életbe és Széchenyi szellemében élve, dolgozunk tovább Nagy-Magyarország feltámadásáig s azután is, mindig.

Tóth Rezső

II.

Százötven évvel ezelőtt, 1791. szeptember 21-én Bécsben született Széchenyi István, Széchenyi Ferenc gróf és Festetics Júlia grófnő legkisebb fia. Születésének évfordulóját nemzeti ünneppé avatja a kegyelet és az általános hódolat. A magyar nemzet lelke az emlékezés óráján imára buzdul, hálát ad a Teremtőnek, hogy Őt nekünk adta, annak a földnek, melyet nála hívebben talán senki sem szeretett.

Tiszta szándék, tiszta lélek vezette élete útján. Nemzetiségünk biztosítása és nemesebb kifejtése volt legfőbb gondja. E cél érdekében folytatott hatalmas tevékenysége ma is útmutató; módszere ma is időszerű. A magyar faj megóvándó érdekeit gyors és gyökeres haladás nélkül ma sem lehet biztosítani.

Magas elmebeli képessége, rendkívüli tetterővel párosult hazaszeretete a mult század első felében a megifjodás korszakát teremtette meg nemzetünk számára és javára. Műveiben, prófétai ihletettséggel szívünkhöz intézett ígében tovább él áldó szelleme. A nemzeti haladás és szívbeli nemesedés nagy munkájához ma is az Ő tanításából meríthetünk erőt és irányt.

Széchenyi legmélyebb tisztelője, a feledhetetlen, nagy magyar színésznő, Jászai Mari azt írja róla, hogy „Ő nekünk a bibliai *szent kovász*, mellyel mi lelki kenyerünket esszük. Ha a magyar nem tenne egyebet, csak azt, amit Ő tanított, megélné, haladna, naggyá lenne. Széchenyi hazaszere-tetét követve, hazánk a világ első országa lehetne.“ Széchenyi eszméit ekként összegezi:

- Csak hazáját mindenek fölött szerető nép lehet naggyá.*
- Csak tiszta erkölcsű nép alkothat maradandót.*
- Csak munkás nép tud életképes nemzetté fejlődni.*
- Csak gazdag nép lehet független és szabad.*

A jubileumi évben újból átérezzük, hogy Széchenyi István nagyobb világosságot gyujtott saját korában. Céljainak ismerete által ma is erősebbek, szabadabbak és reményteljesebbek leszünk.

A lelki függetlenség megteremtésére biztatta „pusztuló fáját“. A tiszta lelkiismeret, az élettudomány, az egészség és vagyoni rend alapjainak lerakására és megbecsülésére ösztönözte szakadatlan kitartással. E négy szükségesség kincset ekép jellemzi:

A tiszta lelkiismeret mennyei érzés, mely boldog napokban kimondhatatlan bájt von minden körül, viszontagságokban pedig oly édes meleget önt lelkünkbe, mely az élet minden esetei ellen férfiúi önérzessel s elszánással vértéz fel bennünket. Nélküle a királyi szék rideg pusztaság, vele még a kánpad s vesztőhely sem ijesztő. Mindenkinék sajátja lehet, aki becsületesen teljesíti kötelességét.

Az élettudomány azon lelki és testi tehetség, amely minden lehető helyzetben oly tettekre bír, melyek körülményeinkhez legillőbbek, és soha megbánásra, vagy tán éppen megsíratásra okot nem adnak. Egyik embernek az élettudománya főképp abban áll: dolgozni, másiknak: dolgoztatni. Helyzetünk s körülményeink állapota világosan kijelöli mindenkinék, mi jutott neki osztályrészü. Mit kelljen tudni szükségkép, mit haszonkép, mit jellemkép.

A jó egészség az egyenletes és tartós munka fundamentuma. Az egészség — Széchenyi szerint — állati részeinknek magok közt s a lélekkel tökéletes egybehangzása. Töbnyire az átörökléstől és az első szoktatástól függ, de igen nagy mértékben a mi hatalmunktól is. Mérséklet, józan életmód, folyvásti vigyázat s óvakodás által a leggyengébb test is sok viszontagságot, idősanyart s életfáradságot bírhat el. Az erős akarat sokszor halálnak is ellentáll, a nyúl szív pedig szinte halál előtt is megszűnik dobogni.

A vagyoni rend is a lelki függetlenség fontos tényezője. A vagyoni rend annyi, mint pénz s vagyonbeli tehetségünk szerint élni, s mindenben, ami miénk, legnagyobb rendet tartani. Lelki függetlenségünk mily szükséges e most említett tulajdon, alig hihető. A rendtelenség végre a legbecsületesebb embert is sokszor oly tettekbe keveri, melyek a lelkiismeret körül vastag fátyolt vonnak. Viszont a jórendben levő csekély vagyonnal is számtalan jót tehet magának és övéinek.

Ezek az ő tanácsai, melyeket imádság gyanánt kellene minden magyar-nak szívébe zárn.

Valahányszor egyet lépünk a kultúra útján, érezzük, hogy az ő szelleme vezet bennünket, az ő nagy lelke ma is azt kiáltja felénk: Munkálkodjatok hazámfiai, nincsen még itt a pihenés órája. „A tett az első, a szó a második. Nem visszahúzó remete étellel, hanem *jócselekedetekkel* kell megkezdeni az élet jobbítását.“

Széchenyi István azonban nemcsak másokat bízott tette, hanem maga is cselekedett. Alkotásainak egész sora bizonyítja ezt.

Mindenki tudja, hogy az Akadémiában ő a házigazda, a Lánchídon az ő nagy lelke mutatja az utat. A dunai gőzhajózást, a Tisza szabályozását, társaskörök alapítását nemcsak sürgette, hanem azok megvalósítása érdekében annak idején ő tette meg az első, úttörő lépéseket.

Fontos dolognak tartotta a vasutak létesítését. Jöreménységgel fáradozott nevelésügyeinkért, a lótenyésztés fejlesztéséért, az első takarékpénztárak tekintélyéért. Szíve vérével küzdött a jobbágyok fölemeléséért, gőz-

malmok felállításáért, országutak építéséért, Budapestért, a Balatonért, a magyar Pantheonért.

„A lét és nem lét közti határon“ írta meg ő örökbecsű műveit. *Hitel, Világ és Stádium* címen az egekbe nyúló hármast. A *Kelet népében* ő hirdette elsők: „*Légy hű fajtádhoz!*“ A *Blick*-ben pedig az elbukás éjjeléből is felpattant, hogy védelmére keljen a letiport és összezúzott magyar igazságnak.

Fáradhatatlan munkásságával jólétet igyekezett teremteni az országban. Nagy és nemes ellenfele, Kossuth Lajos szerint: „Sikerrel koronázott tetteivel dicsőségesebb emléket épített magának, mint aminőt emberi kéz és művészet nyújthatna neki.“

Ismerte a magyarság hibáit és jótulajdonságait egyaránt. Ostorozta a hibákat és volt bátorsága „villám gyanánt az alvó nemzet szeme közé szórni az igazságot“. De látta erényeit is. Megírta, hogy „a magyar lélek olyan igaz, mint az arany, olyan hű, mint az anyai aggodalom, olyan egyenes cselekedetű, mint a napsugár, és olyan nyíltszívű, mint a tavaszi hajnal“.

Nagysága abban van, hogy hinni tudott a magyarság jövőjében. Hirdette, hogy a lélek deliségének ideái: a nemzetiség és közértelmesség kifejlesztése által itt új és szebb élet indul. Ezt a boldogító hitet Arany János *Széchenyi emlékezete* című halhatatlan költeménye örökítette meg. „Ezer bajunk közt ő megjelenve — mint új fény az égen —, felgyújtá az oltár szövétnékét.

„És ég az oltár . . . Fénye világol sorsunk ösvenyén.“

Széchenyi bölcsője Bécsben ringott. Megfáradt teste Nagycenken pihen. Mostanában sokan felkeresik a híres temetőt, hogy alkotó munkájukhoz ott ihletet merítsenek. E sír közelében a Széchenyit idézni tudó zarándokok lelke megtelik forró hálaadással és életösztonnel. Fogadalmat tesznek, hogy hívek lesznek Széchenyi István céljaihoz, életük további napjaiban az ő szellemében „jó cselekedettel“ fogják szolgálni a hazát. Elhatározzák, hogy megóvják és fejlesztik magukban a küzdelem sikeréhez szükséges reményt és erkölcsi bátorságot.

Igy válik egyre általánosabbá Széchenyi életének legelső intelme: *Hűség a magyar faj iránt.*

A jubileumi év bizonyágtevése által meggazdagodott nemzet legszebb vallomása, hogy „míg a földön magyar él, addig ő is élni fog“.

Sárkány József

SZÉCHENYI ÉS A MAGYAR ÖNISMERET

Napjainknak egyik legdivatosabb, sokat emlegetett kérdése: Mi a magyar? Mi a magyar nemzet mibenlétének és természetének az élet minden síkján egyaránt érvényes meghatározása? Tudósok, szakemberek adathalmazokkal keresik fajunk, nemzetünk lényeges ismertető vonásainak mibenlétét, természetét és minden gondolkodó magyar ember igyekszik a maga helyes vagy helytelen észrevételeit, élményekből leszűrődő egyéni tapasztalatait a nagy kérdés végleges megoldásánál hasznosítani. A sok beszédből, a szenvedélvességig fokozódó vitákból azt a tanulságot szűrhet-